

**Національна академія педагогічних наук України
Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України
Лабораторія психології навчання імені І. О. Синиці
Лабораторія психодіагностики та науково-психологічної інформації**

III Всеукраїнська конференція з міжнародною участю

**Психологічні виміри особистісної взаємодії суб'єктів
освітнього простору
в контексті гуманістичної парадигми**

31 березня 2020 року

Збірник тез наукових доповідей

Київ

2020

**National Academy of Educational Sciences of Ukraine
G. S. Kostyuk Institute of Psychology
I. O. Synytsa Laboratory of Psychology of Studies
Laboratory of Psychodiagnostics laboratory
and scientific and psychological information**

III All-Ukrainian conference with international participation

**Psychological dimensions of the personal interaction of
subjects of educational space
in the context of the humanistic paradigm**

March 31, 2020
Collection of abstracts of scientific reports

Kyiv

2020

Друкується за ухвалою Вченої ради Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України (протокол № 7 від 28.05.2020 року).

Психологічні виміри особистісної взаємодії суб'єктів освітнього простору в контексті гуманістичної парадигми : збірник тез наукових доповідей III Всеукраїнської конференції з міжнародною участю (Київ, 31 березня 2020 року) / ред. С. Д. Максименко. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2020. 239 с.

Редакційна колегія:

С. Д. Максименко, дійсний член НАПН України, доктор психологічних наук, професор; **Н. В. Пророк**, доктор психологічних наук, старший науковий співробітник Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України; **Л. О. Шатирко**, старший науковий співробітник Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України; **С. Т. Бойко**, науковий співробітник Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України; **О. М. Чудакова**, молодший науковий співробітник Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України

Метою проведення конференції, присвяченої 75-річчю створення Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України, є висвітлення розвитку та практичного застосування ідей української психологічної школи, зокрема узагальнення та розповсюдження досвіду психологічної науки у сфері освіти; міждисциплінарне висвітлення та пошук рішень актуальних проблем сучасної педагогічної психології; обговорення нових можливостей застосування наукового психологічного знання в сучасному освітньому просторі; встановлення контактів між науковцями, обмін дослідницьким досвідом та публікація результатів наукових досліджень; формування наукової спільноти дослідників та практиків у сфері психології освіти.

Матеріали опубліковано в авторській редакції. Відповідальність за вірогідність викладеного матеріалу та належність його автору, за правильне цитування джерел та посилання на них покладено на авторів тез доповідей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії.

Особливості формування вільних дій в навчанні Раруча Микола V. The nature of free actions' moulding in education Поклад І. М.	177
Гуманістичний підхід в теорії розвитку особистості та її творчого потенціалу <i>Poklad Iryna M. The humanistic approach in the theory of personality development and its creative potential</i> Подшивайлова Л. І., Шепельова М. В.	180
Особистість студента в освітньому середовищі сучасної України <i>Podshyvailova Lidiia I., Shepelova Mariia V. Student's personality in educational surrounding of modern Ukraine</i> Пророк Н. В.	185
До питання психологічного впливу на людину сучасних інформаційних технологій <i>Prorok Natalya V. To the Problem of Psychological influence on Human Contemporary Information Products</i> Пушкарська Л. П.	190
Значення здорового способу життя для дітей з порушеннями слуху <i>Pushkarskaya Lesya P. The importance of a healthy lifestyle for children with hearing impairment</i> Руднева К. Л.	193
Профілактика стресостійкості лікарів <i>Rudneva Kateryna L. Prevention of stress resistance of doctors</i> Соловійова Л. І.	195
Ціннісна взаємодія старших дошкільників у самодіяльній творчій грі <i>Soloviova Liudmyla I. Value interaction of senior preschoolers children in an amateur creative game</i> Ткач Б. М.	197
Інноваційна система збереження психічного здоров'я дітей <i>Tkach Bohdan M. The innovative system for maintaining the mental health of children</i> Федорчук О. І.	201
Родинне спілкування як чинник осмислення дитиною базових цінностей співжиття <i>Fedorchuk Olena I. Family communication as a factor in the child's understanding of the basic values of cohabitation</i> Федько В. В.	204
Соціальна компетентність і проблема булінгу <i>Fedko Viktoriia V. Social competence and the problem of billing</i> Фінів О. Я.	208
Особистісна безпека як нагальна психологічна проблема кризового соціуму <i>Finiv Olga Y. Personal security as an urgent psychological problem of a crisis society</i> Царенко Л. Г.	211
Принцип створення безпечного середовища для людей, що переживають стресове навантаження <i>Tsarenko Liudmyla H. Principles of creating a safe environment for people</i>	215

*Подшивайлова Л. І.,
кандидат психологічних наук, доцент
Інститут людини Київського університету імені Бориса Грінченка*

*Шепельова М. В.,
кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник
Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України*

ОСОБИСТІТЬ СТУДЕНТА В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Освітнє середовище в Україні вже чверть століття активно реформується в напрямку перетворення його з *пріоритетного завдання* (сфери) *розвитку* держави і суспільства у сферу *надання освітніх послуг* населенню. Такі трансформаційні перетворення ставлять перед вітчизняною психолого-педагогічною наукою завдання пошуку індикаторів для оцінки сприятливості / несприятливості освітнього середовища як для окремої людини, так і суспільства загалом. На наш погляд, таким індикатором може бути студент, його особистісні властивості.

Метою нашого дослідження є теоретико-емпіричним шляхом визначити психологічні особливості сучасного студента, властивості його особистості. Оскільки сучасного студента можна розглядати як певний результат дії реформованого освітнього середовища середньої школи, а з іншого боку – як активного суб'єкта освітнього середовища закладу вищої освіти, де відбувається професійне становлення майбутнього фахівця і громадянина України.

Вихідними для нашого дослідження стали концептуальні положення про наукові задачі, які можна вирішити лише за умов врахування: 1) співвідношення амбівалентностей; 2) співвідношення невизначеностей; 3) існування психолого-педагогічних явищ з нелінійно залежними параметрами; 4) фрактального рівневого ранжування. У своєму дослідженні ми спиралися на аксіоматичні положення понятійного числення про те, що: будь-яке поняття має форму і зміст; будь-яке поняття, яке має форму і зміст, завжди має статичний і динамічний (циклічний) прояви; будь-яке поняття має,

як правило, не більше чотирьох типів; будь-яке поняття має, як правило, не більше дев'яти системоутворювальних параметрів [4].

Як і Ф. М. Подшивайлову [5, с. 267], ми схильні розглядати поняття «індивід» і «людина» в амбівалентному співвідношенні, коли індивід розглядається як стан, що потребує постійного надходження ресурсу ззовні. Зовнішнім проявом індивіда є індивідність, внутрішнім – поліцентричність. Людина ж розглядається як стан, коли використовується лише власний ресурс. Зовнішнім проявом людини є особистість, внутрішнім – індивідуальність. Отже, далі будемо розглядати поняття «особистість» (як зовнішній, соціальний прояв людини) і «індивідність» (як зовнішній, соціальний прояв індивіда) у їх амбівалентному співвідношенні.

У нашому дослідженні було виділено такі психологічні показники, як емпатійність (за методикою «Діагностика рівня емпатійних здібностей» В. В. Бойко [1]), психічна стійкість / психічна неврівноваженість, соціальна пристосованість / асоціальність, соціальна контактність / інтровертованість, емоційна нечутливість / сензитивність (за багатофакторним особистісним опитувальником В. М. Мельникова та Л. Т. Ямпольського «мпольскогот Л особист» (ПДТ) [2]), а також особистісні творчі характеристики: схильність до ризику, допитливість, складність, уява (за опитувальником Ф. Е. Вільямса, модифікованим О. Є. Тунік [3]). Саме ці методики було використано і для збору емпіричних даних.

Теоретичний аналіз виділених показників на основі описаних вище концептуальних положень дав можливість визначити властивості особистості як соціального прояву людини та властивості індивідності як соціального прояву індивіда. Було визначено наступні *властивості особистості*: 1) соціальна контактність; 2) допитливість; 3) емпатія; 4) творча допитливість; 5) естетична чутливість (як совісна соціальна контактність); 6) сензитивна емпатія; 7) творчість; 8) сензитивність; 9) совісність.

Властивостями індивідності було визначено: 1) психотизм; 2) психічну неврівноваженість; 3) розгальмованість; 4) схильність до домінування (як

емоційна нечутливість психічної неврівноваженості); 5) депресія (як невротичний психотизм); 6) схильність до ризику (як асоціальна розгальмованість); 7) емоційна нечутливість; 8) асоціальність; 9) невротизм.

Аналіз результатів емпіричного дослідження, проведеного упродовж лютого 2018 – лютого 2020 років, було здійснено у відповідності з теоретично визначеними властивостями особистості та індивідності. Досліджуваними виступили студенти I–VI курсів різних спеціальностей закладів вищої освіти м. Києва та м. Житомира. Середній вік досліджуваних – 20 років. Загальна кількість досліджуваних – 195 осіб. Детальні результати дослідження представлено у табл. 1.

Таблиця 1

Середні значення особистісних та індивіднісних властивостей студентів

Властивості особистості		Властивості індивідності	
Властивість	Середнє значення (%)	Властивість	Середнє значення (%)
1. Соціальна контактність	54,3	1. Психотизм	43,5
2. Допитливість	63,0	2. Психічна неврівноваженість	53,0
3. Емпатія	52,9	3. Розгальмованість	50,4
4. Творча допитливість	60,0	4. Схильність до домінування	51,5
5. Естетична чутливість	52,6	5. Депресія	57,4
6. Сензитивна емпатія	51,5	6. Схильність до ризику	60,1
7. Творчість	57,0	7. Емоційна нечутливість	49,9
8. Сензитивність	50,1	8. Асоціальність	42,3
9. Совісність	60,3	9. Невротизм	56,0

У студентів нашої вибірки властивості особистості виражені таким чином: 1) соціальна контактність – 54,3% (високий рівень); 2) допитливість – 63,0% (середній рівень); 3) емпатія – 52,9% (середній рівень – занижений за Бойко); 4) творча допитливість – 60,0% (середній рівень); 5) естетична

чутливість – 52,6% (середній рівень); 6) сензитивна емпатія – 51,5% (середній рівень); 7) творчість – 57,0% (середній рівень); 8) сензитивність – 50,1% (середній рівень); 9) совісність – 60,3% (середній рівень). Розподіл студентів за рівнем прояву властивостей особистості представлено на рис. 1.

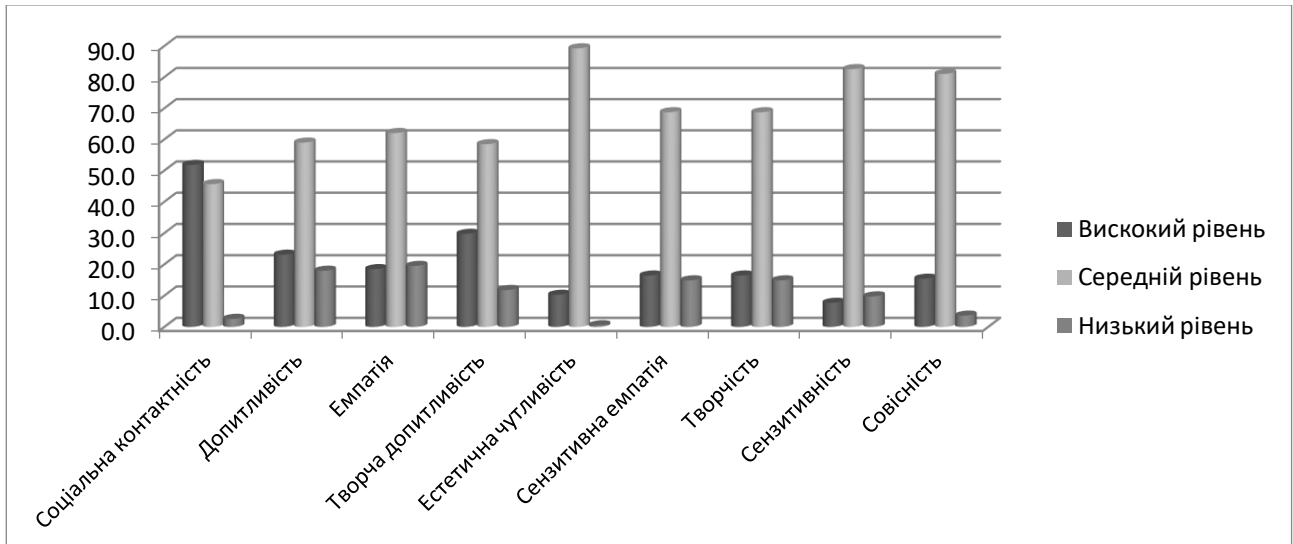

Рис. 1. Розподіл студентів за рівнем прояву властивостей особистості

Властивості індивідності виражені наступним чином: 1) психотизм – 43,5% (середній рівень); 2) психічна неврiвноваженість – 53,0% (на межi між середнім i високим рівнем); 3) розгальмованість – 50,4% (середній рівень); 4) схильність до домінування – 51,5% (середній рівень); 5) депресія – 57,4% (на межi між середнім i високим рівнем); 6) схильність до ризику – 60,1% (середній рівень); 7) емоційна нечутливість – 49,9% (середній рівень); 8) асоціальність – 42,3% (середній рівень); 9) невротизм – 56,0% (високий рівень). Розподіл студентів за рівнем прояву властивостей індивідності представлено на рис. 2.

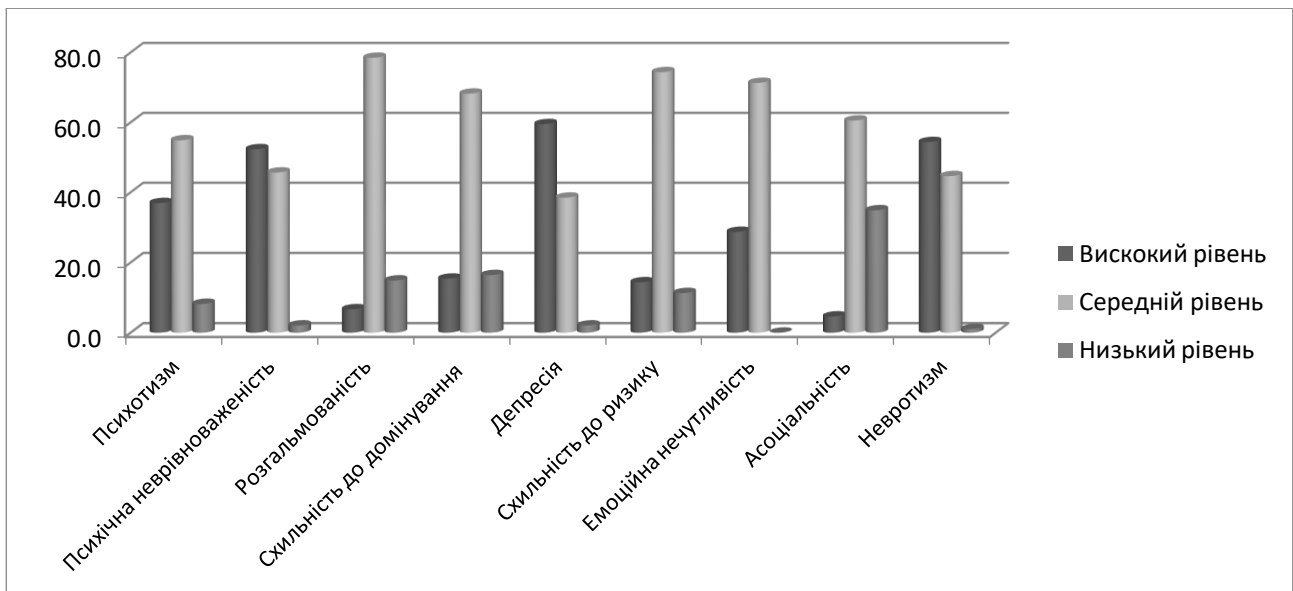

Рис. 2. Розподіл студентів за рівнем прояву властивостей індивідуальності.

Якщо звернути увагу на розподіл студентів за рівнем прояву естетичної чутливості (як інтегральної властивості особистості) та на розподіл студентів за рівнем прояву депресії (як інтегральної властивості індивідуальності), то побачимо значне домінування студентів з високим рівнем депресії.

Це свідчить про переважання індивідуальних властивостей над особистісними у значній кількості студентів, що означає наявність у них потреби у постійному надходженні ресурсу ззовні для здійснення участі в освітньому процесі.

На основі цього можна зробити висновок про посилення тиску освітнього середовища саме на *особистість* студента, що змушує його переходити з енергозберігаючих способів навчання до енергозатратних. Останнє формує у студентів цинічне ставлення до навколишнього світу та позбавляє їх здатності до мисленнєвої діяльності.

Література

1. Бойко В. В. Энергия эмоций в общении: взгляд на себя и других. Москва : Информ.-изд. дом Филинь, 1996. 472 с.
2. Психодиагностический тест (ПДТ) В. Мельникова, Л. Ямпольского. *Практикум по психодиагностике личности* / ред. Н. К. Ракович. Минск, 2002. С. 75–91.
3. Туник Е. Е. Модифицированные креативные тесты Вильямса. Санкт-Петербург : Речь, 2003. 96 с.
4. Подшивайлов Ф. М., Подшивайлов М. М., Подшивайлова Л. И., Подшивайлова А. М. Роль математического метода в исследовании филологопсихологической реальности. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. Київ :

Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2018. № 2 (69). С. 17–22.

2. Подшивайлов Ф. М. Поиск синергетических эффектов взаимодействия системообразующих параметров академической одарённости. *Актуальні проблеми психології*: збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Київ: Вид-во Фенікс, 2019. Т. XII. Психологія творчості. Випуск 26. С. 262–276.

Пророк Н. В.,

*доктор психологічних наук, старший науковий співробітник
Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України*

ДО ПИТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ НА ЛЮДИНУ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРОДУКТІВ

Ми живемо в інформаційному суспільстві, у якому значно збільшується роль інформації та інформаційних технологій, розширюється коло людей, зайнятих цими технологіями і виробництвом інформаційних продуктів і послуг, смартфони перебирають когнітивні функції мозку, дедалі глибше розповсюджується Інтернет та інформаційні віруси (які для досягнення своїх цілей використовують тисячі суб'єктів інформаційного простору). Відповідно до особливостей сучасного світу відбулися і технічні, технологічні, інституційні зміни й у освітньому просторі. Отже, прихід цифрової ери поставив учасників освітнього процесу перед новими викликами. Онлайн вже можна не тільки інформувати й розважати. Диверсифікація джерел інформації, збільшення кількості технічно опосередкованих комунікацій, охоплення навчального простору засобами масової інформації, телебаченням та Інтернетом розширили можливості серйозних маніпуляцій із суспільною та індивідуальною свідомістю та агресивного нав'язування певних стереотипів, культурних стандартів тощо. Чудовими інструментами маніпуляцій стали фейки, ботоферми, персональні дані (які акумулюються та використовуються за допомогою технологій Bigdata), соціальні мережі (зокрема, за допомогою лідерів громадської думки), SEO (оптимізація для пошукових систем), інтернет-реклама, «віртуальні знання» (які неможливо помацати й перевірити), тренери й коучі, психологи й шарлатани